

Stichting Pensioenfonds TNO

Life & Pension

Trots

Dit is alweer het tweede pensioenmagazine van 2014 en daarmee de tweede editie nieuwe stijl. Traditioneel staat de juli-editie in het teken van het jaarverslag. Het volledige jaarverslag is te lezen op de website, maar we willen in dit magazine ook ingaan op de belangrijkste gebeurtenissen van het afgelopen jaar en inzicht geven in de kerncijfers over 2013.

Voor mij was 2013 het jaar van de overstap van bestuurslid van ons fonds naar directeur. In het vorige nummer heb ik daar al iets over verteld. Als directeur ben ik dagelijks met pensioenzaken bezig. En ik hoef u niet te vertellen dat er heel veel zaken rond pensioenen spelen. De kranten staan er bijna dagelijks vol van. Ook in de komende periode zijn weer de nodige zaken te verwachten met als belangrijkste punt de introductie van het nieuwe toetsingskader. Ons fonds heeft altijd in een vroeg stadium de effecten van dit toetsingskader in kaart proberen te brengen en ook nu zijn we volop bezig om inzicht te krijgen in de consequenties van de nieuwe wetgeving. Uiteindelijk is het aan de sociale partners om te beslissen.

Per 1 juli is formeel het nieuwe bestuursmodel in werking getreden met als belangrijk sluitstuk het benoemen van een nieuw Verantwoordingsorgaan. Voor dit Verantwoordingsorgaan zijn in juni voor de werknemers en voor de pensioengerechtigden verkiezingen georganiseerd. De uitslag vindt u op pagina 13. Ik ben trots dat zich voor beide geledingen veel kandidaten beschikbaar hebben gesteld. En ik ben trots dat de verkiezingen een hoog opkomstpercentage hebben gehad.

Sla vooral ook het artikel over de informatiesessies in de tweede helft van het jaar niet over. Die vindt u op pagina 15. Ik kijk ernaar uit u te ontmoeten.

Kostijn van Gerven, Directeur

Colofon

Life & Pension is een uitgave van Pensioenfonds TNO voor deelnemers en pensioengerechtigden.

Tekst: Pensioenfonds TNO i.s.m. AZL N.V.

Vormgeving: AZL N.V.

Fotografie: De Beeldredactie

Illustraties: Margot Senden

Redactie

Heeft u vragen of suggesties met betrekking tot Life & Pension, stuur dan een e-mail naar info@sp.tno.nl. Bellen kan ook, naar 070 413 8602, of stuur een brief naar Pensioenfonds TNO,

Redactie Life & Pension,

Postbus 7018,

2280 KA Rijswijk.

Druk: Schrijen-Lippertz

Oplage: 8.500 exemplaren

Rechten

Niets van deze uitgave mag worden overgenomen of vermenigvuldigd zonder toestemming van Pensioenfonds TNO. Aan de inhoud van deze Pensioenkrant kunnen geen rechten worden ontleend.

Personalia

Bestuur

Werkgeversleden

ir. D.Ph. Schmidt (voorzitter)

ir. drs. J.B.M. Louwe (secretaris)

mw. mr. I.C. van den Broek

mw. mr. drs. F. Marring RA

Deelnemersleden

drs. J.A. Veltman (plv. voorzitter)

dr. F. Phillipson RTD

ir. J.W. Vethaak

Vacature

Pensioengerechtigdenleden

dr. C.L. Ekkers

drs. J.T. Ruijgrok MBA

Directie

drs. C.H.M. van Gerven (directeur)

mr. A. van Luijk (adjunct-directeur)

**Zo wordt uw pensioen
bestuurd**

**U informeren,
zo deden we dat in 2013**

**Lage rente drijft koersen
aandelen op**

In dit nummer...

Ik ben verknocht aan deze organisatie.....	4
eTNOs werkgroep Geschiedenis van TNO.....	6
Verkort jaarverslag 2013.....	7
Later goed pensioen, nu zelf iets doen	11
Van de Deelnemersraad	13
Pensioen leeft onder deelnemers TNO.....	14
Sociaal Personeelsfonds TNO helpt!	14
Overleden pensioengerechtigden	15
Kort nieuws	16

‘Ik ben verknocht aan deze organisatie’

Eind 2012 ging Kees Ekkers (67) bij TNO met pensioen en nu is hij lid van het Bestuur van Pensioenfonds TNO. Hij vertegenwoordigt de gepensioneerden. De wil om nog iets te betekenen voor het bedrijf is groot. ‘Ik voel mij nog steeds erg betrokken bij TNO. Na mijn pensioen wil ik hieraan graag op een andere manier invulling geven.’

‘Ik voel me gelukkig nog steeds fit,’ geeft Kees Ekkers aan. Stil zitten is dan ook niet aan hem besteed. Hij ging pas na zijn 65ste met pensioen en heeft nu bij TNO nog twee functies, als bestuurslid van het pensioenfonds en als president-commissaris van TNO Bedrijven BV, de geprivatiseerde onderdelen van TNO.

Hoe kwam u bij het pensioenfonds terecht?

‘De vereniging van gepensioneerden van TNO, eTNOs, heeft me voorgedragen. Ik draai sinds vorig voorjaar mee en ben sinds september 2013 officieel bestuurslid.’

‘Het Bestuur is er voor iedereen die belang heeft bij het fonds. Het is paritair samengesteld, zodat de werkgever, de werknemers en de gepensioneerden eigen vertegenwoordigers hebben in het Bestuur.’

We spreken met één mond, maar de belangen van de gepensioneerden hebben natuurlijk wel mijn speciale aandacht.'

Wat doet eTNOs op het gebied van pensioen?

'eTNOs heeft een werkgroep pensioenen. De ontwikkelingen worden heel kritisch gevolgd. Positief kritisch, dat zeker. Voor gepensioneerden is het pensioen dagelijkse realiteit. Worden pensioenen verlaagd, dan raakt hen dat direct, terwijl dat bij de actieven niet direct merkbaar is. eTNOs kijkt ook naar de vertegenwoordigers en draagt bestuursleden en leden van het Verantwoordingsorgaan voor.'

Na TNO en naast TNO Bedrijven BV is het pensioenfonds toch een kleinere organisatie?

'Dat zou ik zo niet willen zeggen. TNO heeft een omzet van circa € 600 miljoen en telt circa 4.000 medewerkers. Pensioenfonds TNO heeft circa 15.000 deelnemers en een belegd vermogen van circa € 2,7 miljard. Het is een heel ander type organisatie, maar dat laat zich niet vangen door te zeggen dat het kleiner of minder belangrijk is.'

'Voor TNO is het pensioen een heel belangrijk onderdeel van de arbeidsvoorwaarden. Het is financieel een hele verantwoordelijkheid. In 2002 heeft TNO flink teruggestort in het fonds. Dat werkt meteen door in de cijfers en TNO zelf eindigde dat jaar negatief.'

Wat trekt u persoonlijk in het onderwerp pensioen?

'Het gaat ergens over: de bestaanszekerheid van 15.000 gezinnen. Het is complex, technisch-inhoudelijk en daarmee interessant. Regelgeving door de overheid en daarmee politiek speelt een belangrijke rol. Net als voor TNO zelf. Er spelen tal van belangen en dus hebben we te maken met belangenbehartiging; zowel door werkgevers- en werknemersorganisaties, als door gepensioneerden en niet te vergeten de pensioenwereld zelf. Tenslotte is er de actualiteit met ontwikkelingen in de economie en de financiële wereld, wijzigingen in de regelgeving, het pensioencontract en het bestuur van de pensioenfonds. In zijn totaliteit is het echt een breinbreker.'

Wat was uw eerste indruk van het fonds?

'Heel positief. Ik trof een heel gemotiveerd, gepassioneerd Bestuur, dat er echt iets van wil maken. Deskundig, ze weten waar ze over praten. Er wordt ook continu aan die deskundigheid gewerkt. Voor het bureau van het fonds geldt hetzelfde. Het heeft een deel van de werkzaamheden uitbesteed, maar fungeert als spin in het web. Het behartigt de dagelijkse gang van zaken en de beleidsvoorbereiding.'

'Het pensioenfonds is in transitie. Naar een ander bestuursmodel vanwege de nieuwe wet Versterking Bestuur Pensioenfonds. En ook naar een nieuwe vorm van pensioencontract. Daar kunnen we op dit moment nog niet echt mee verder, doordat de nieuwe wetgeving nog niet is afgerond. We hebben dus geen stabiele situatie. Er is veel turbulentie. Voor een belangrijk deel zijn dat de naweën van de financiële crisis.'

Gloort er rust aan de horizon?

'Voorlopig niet, vooral gezien de ontwikkelingen in de economie en de financiële wereld. De rente waarmee pensioenfonds hun verplichtingen moeten berekenen is laag en daalt nog verder door het beleid van de Europese Centrale Bank. Verplichtingen moeten daardoor voorzichtiger worden ingeschat. Het vermogen van de pensioenfonds ontwikkelt zich goed en groeit elk jaar fors, maar toch kan er door de verplichte berekeningswijze gestegen verplichtingen niet geïndexeerd worden. Vooral wrang voor de gepensioneerden, want de kans dat die dat ooit nog kunnen inhalen wordt steeds kleiner. Spanningen op dit punt zullen toenemen.'

Er is hierdoor wel meer aandacht voor pensioen

'En dat is goed, maar de aanleiding was negatief: de financiële crisis. Voor je het weet krijg je paniek, onnodige bangmakerij, bijvoorbeeld one-liners als "voor jongeren is er straks geen pensioen meer".'

U ziet dat anders?

'Zeker, ik ben daar optimistischer over. Niemand kan 40 jaar vooruit kijken, maar de pensioenpot in Nederland is nog nooit zo groot geweest. Ook is er

Vier tips van Kees Ekkers

1. Laat je niet in paniek brengen door kreten als: "Voor jullie is er straks niets meer." Nederland heeft een van de beste pensioenstelsels ter wereld; de pensioenpot is nog nooit zo goed gevuld geweest.
2. Vorm je een beeld van je situatie en van de situatie van TNO. Relateer dat aan je toekomstverwachtingen. Betrek daarin eerder opgebouwd pensioen bij andere werkgevers. Realiseer je dat de toekomst onzeker is. Volg daarom kritisch hoe het pensioenfonds met de nieuwe ontwikkelingen omgaat.
3. Count your blessings. Als je gewoon pensioenpremie betaalt kun je er redelijk veilig van uit gaan dat dit linksom of rechtsom weer bij jou terug komt.
4. Kijk wat je zelf kan doen, als dat nodig is.

volop discussie over hoe om te gaan met de verschillen in belangen tussen de oudere en de jongere generaties. Dus het is vooral een kwestie van goede afspraken maken en verstandig omgaan met die belangenafweging. Als Bestuur zijn wij ook wettelijk verplicht tot een evenwichtige belangenafweging.

Wat wilt u voor de deelnemers van het pensioenfonds betekenen?

'Bijdragen aan het vertrouwen, dat er voor iedereen vroeger of later een fatsoenlijk pensioen zal zijn, ook al weten we nu nog niet hoe dat er over 40 jaar precies zal uitzien. De deelnemers en gepensioneerden moeten ervan uit kunnen gaan dat het Bestuur steeds verstandig omgaat met nieuwe ontwikkelingen. Steeds goed communiceren over het voorgenomen beleid, de overwegingen hierbij en de resultaten is dan heel belangrijk. Dat gebeurt nu al op allerlei manieren, zoals via de Life & Pension, de website, het jaarverslag en door speciaal georganiseerde bijeenkomsten, maar dat kan nog steeds beter. Op de jaarvergadering van eTNOs is het een vast agendapunt. Zo zijn er tal van mogelijkheden. ■

Werkgroep 'Geschiedenis van TNO'

In de vorige editie van *Life&Pension* maakte u kennis met de werkgroep 'PensioenZaken' van eTNOs. In deze editie stellen we de werkgroep 'Geschiedenis van TNO' aan u voor. De historie van TNO is een bron van trots en identificatie voor de bestaande TNO-populatie. Hij geeft inzicht in de lange termijn impact van TNO onderzoek en is dus een erkenning voor oud-medewerkers van de aangesloten organisaties.

Voor veel gepensioneerden is de historie van TNO een belangrijk deel van hun eigen geschiedenis. Daarom richtte het Bestuur van eTNOs deze werkgroep op.

Initiatief tot geschiedschrijving

De werkgroep 'Geschiedenis van TNO' wil die geschiedenis vanuit een aantal invalshoeken vorm geven. Zo is de ontwikkeling van de organisatie zichtbaar gemaakt in een stamboom, onderzoeksprestaties zijn in verhalen verzameld, voor de medewerkers en hun werksituatie is een beeldbank met foto's ingericht en de locaties waar TNO gevestigd is geweest worden getoond en beschreven. In de toekomst komen er wellicht nog andere invalshoeken bij.

Resultaten

Op onze website www.etnos.nl staan de resultaten van ons werk. De Stamboom beschrijft de ontwikkeling van TNO op drie niveaus. Niveau 1 is de hoofdstructuur. Klikken op een 'hoofd'-onderdeel brengt u op niveau 2 waarin wordt getoond uit welke onderdelen (instituten) het hoofdonderdeel bestond en hoe die zich ontwikkeld hebben in de loop van de tijd. Klikken op

een instituut brengt u op niveau 3 van de Stamboom, waar de belangrijkste karakteristieken en ontwikkelingen van dat instituut zijn beschreven.

In de eTNOs-verhalen vertellen gepensioneerde TNO-ers met enige trots verhalen over hun vroegere werkzaamheden bij TNO.

De Beeldbank bevat historisch fotomateriaal dat onze leden beschikbaar hebben gesteld. Er zijn nu zo'n 1300 foto's in de Beeldbank die voorzien is van een zoekfunctie.

TNO heeft vestigingen gehad op vele locaties en op onze website staat sinds kort de beschrijving van ongeveer 20 van die locaties.

De onderwerpen worden steeds verder uitgekristalliseerd. Daarnaast is de werkgroep betrokken bij archiveringswerk van TNO en zijn er contacten met verschillende musea om belangrijke objecten een waardige plaats te geven.

Help ons!

De projecten zijn geen van allen volledig. We missen bijvoorbeeld beschrijvingen van sommige TNO onderdelen in de Stamboom. Er zijn foto's met vraag-

tekens bij namen van oud-TNO-ers. Het aantal verhalen is nog beperkt. Kortom, aanvullingen, verbeteringen, nieuwe foto's en verhalen zijn altijd welkom.

Kunt u ons helpen?

Neem contact met ons op per email: geschiedenis@etnos.nl. We willen samen laten zien dat ons verleden interessant, aantrekkelijk en belangrijk was en is. ■

'eTNOs is de vereniging van gepensioneerden die hun pensioen ontvangen van Pensioenfonds TNO. eTNOs zet zich zowel in voor de sociale belangen als voor het vertegenwoordigen van de gepensioneerden bij Pensioenfonds TNO, bij TNO en op landelijk niveau.'

Kai Waterreus, voorzitter eTNOs

Vereniging van ex-TNO-ers

eTNOs bevordert de onderlinge contacten tussen de gepensioneerden van TNO*) en behartigt hun belangen bij Pensioenfonds TNO, bij TNO en daarbuiten.

www.etnos.nl

eTNOs houdt uw verleden levend

*) En de aangesloten werkgevers.

deelnemers
15.654

Deelnemers

Het fonds betaalt maandelijks pensioen aan 5.038 deelnemers. De overige 10.616 deelnemers gaan in de toekomst pensioen ontvangen.

€ 2,58
miljard

Dit is het belegd vermogen van het fonds. Het vermogen is voor 26,3% belegd in aandelen, 60,1% in obligaties en 1,9% is belegd in financiële derivaten. In vastgoed heeft het fonds 4,0% van het vermogen belegd.

In 2013 verdiende het fonds € 28,3 miljoen dankzij beleggen. Dat bedrag staat voor een rendement van 2,05%.

2,05%

Pensioenuitvoering

Dit zijn de kosten die zijn gemaakt voor de uitvoering van de pensioenregeling.

€ 3,5
miljoen

Verkort Jaarverslag 2013

€ 2,34
miljard

Pensioenverplichtingen

Dit is de waarde van de pensioenverplichtingen aan alle deelnemers. Het bedrag wordt elk jaar opnieuw berekend.

Per maand betaalt het fonds zo'n € 7,7 miljoen uit aan pensioenen. Per jaar is dat € 92,1 miljoen.

€ 92,1
miljoen

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad geeft de financiële situatie van het fonds weer. Het percentage toont de verhouding tussen vermogen en pensioenverplichtingen. Bij deze dekkingsgraad is er € 1,10 in kas voor elke euro aan pensioenverplichtingen.

110,1%

Zo wordt uw pensioenfonds bestuurd

Bestuur

Langs deze lijnen werken wij

Het Bestuur van Pensioenfonds TNO heeft tien bestuursleden. Het staat onder leiding van voorzitter ir. D.Ph. Schmidt, is eindverantwoordelijk en staat onder intern toezicht van de Visitatiecommissie, en extern van De Nederlandsche Bank en de AFM.

De bestuursleden vertegenwoordigen alle belanghebbenden: de deelnemers, de pensioengerechtigden en de werkgevers. Dit zogenaamde paritaire model had het fonds al. Besloten is dit model te handhaven. Hiermee voldoet Pensioenfonds TNO aan de nieuwe wetgeving die medio 2014 gaat gelden.

Het Bestuur heeft hiervoor advies gevraagd van en overlegd met TNO, de OR van TNO, de Deelnemersraad en het Verantwoordingsorgaan. Ook de reactie van eTNOs, de vereniging van pensioengerechtigden, is hierbij betrokken. ■

Visitatiecommissie

Dit vinden wij van 2013

Drie onafhankelijke deskundigen vormen de Visitatiecommissie. Zij constateren dat het Bestuur kritisch blijft op het eigen functioneren. Ook de structuur van het fonds met drie commissies, Beleggingsadviescommissie (BAC), Audit, Risk & Compliance Committee (ARC) en Commissie Pensioenbeheer (CP) werkt goed. Deze leidt tot weloverwogen en deskundige besluitvorming.

Het Verantwoordingsorgaan (VO) en de Deelnemersraad (DR) kunnen gecombineerd een goede bijdrage leveren aan het evenwicht binnen het pensioenfonds. Het Bestuur is kritisch op de uitvoeringskosten, zonder die houding te laten overheersen bij de doelstelling van het fonds. ■

Verantwoordingsorgaan Onze kijk

Het Bestuur heeft in 2013 goed en evenwichtig de belangen behartigd van zowel de pensioengerechtigden, de deelnemers als van de werkgever. Dat is het oordeel van het Verantwoordingsorgaan (VO). Ook over het communicatieplan 2014 is het VO positief.

Punt van aandacht blijven de uitvoeringskosten. Nu veel werk aan AZL NV is uitbesteed, had het VO verwacht dat deze kosten zouden dalen. Dat is niet gebeurd. De kosten blijven aan de hoge kant.

Sinds 1 juli 2014 is er een nieuw Verantwoordingsorgaan; de Deelnemersraad is hierin opgegaan. ■

Dit gebeurde er vorig jaar rond uw pensioen

Een uitgebreide toelichting vindt u in het volledige jaarverslag, dat als pdf te downloaden is op: <http://www.pensioenfondstno.nl>

Koopkracht van uw pensioen in 2013

De financiële situatie van Pensioenfonds TNO verbeterde in 2013. Genoeg om te voorkomen dat uw pensioen wordt verlaagd. Maar niet genoeg om met een verhoging de koopkracht van uw pensioen op peil te houden.

Pensioenfonds TNO moest eind 2013 minimaal een dekkingsgraad hebben van 104,2% om de pensioenen niet te hoeven verlagen. In werkelijkheid is dit 110,1% geworden. Heel mooi, maar nog geen 115,2%, en dat is de dekkingsgraad die het fonds uiteindelijk wel moet hebben.

Voor 2014 is de algemene salarismaatregel vastgesteld op nul procent. De pensioenen stijgen dus niet. De kans dat de pensioenen de komende jaren verhoogd worden is klein. ■

Wie betaalt het pensioen?

Zowel de werkgevers als de werknemers betalen het pensioen. In 2013 betalen zij samen € 53,9 miljoen aan pensioenpremie. Voor Extra pensioen wordt apart nog € 0,4 miljoen betaald.

De premie is bestemd voor de opbouw van pensioen. De premie is er niet op berekend dat de pensioenen in de loop van de tijd verhoogd kunnen worden. De pensioenen kunnen alleen verhoogd worden als er genoeg rendement gemaakt wordt.

Vanwege de financiële situatie is de premie in 2013 verhoogd met 2% extra werkgeverspremie. In totaal is er iets meer premie betaald dan dat er nieuwe pensioenaanspraken zijn ontstaan. Onder andere hierdoor stijgt de dekkingsgraad. In 2014 is deze verhoging niet meer nodig. ■

Wat betekent de pensioenregeling voor u?

Pensioen over uw gemiddeld salaris

Over uw gemiddeld salaris bouwt u twee pensioenen op:

- Ouderdomspensioen dat u ontvangt vanaf de eerste van de maand waarin de AOW voor u in gaat;
- Partner- en Wezenpensioen dat uw nabestaanden ontvangen na uw overlijden.

Verder voorziet de regeling in een Arbeidsongeschiktheidspensioen op risicobasis.

Pensioen op basis van beleggingen

Er zijn verder regelingen Extra Pensioen en Tijdelijk Ouderdomspensioen (TOP). De premie die hiervoor beschikbaar is, wordt belegd. De TOP is een gesloten regeling waarvan het kapitaal alleen nog maar kan toe- of afnemen door het beleggingsresultaat. De regeling Extra Pensioen is een 100% vrijwillige regeling, daarin kan nog wel premie ingelegd worden. De deelnemer kiest het beleggingsconcept en het risico dat daarbij hoort. Hij is hiervoor zelf verantwoordelijk. ■

U informeren, zo deden we dat in 2013

U goed informeren, dat vinden wij belangrijk

Wat deden we in 2013

Informatie over

Uw pensioen
Uniform pensioenoverzicht
Betaalspecificatie en toelichting
Helpdesk

Ons fonds

Website
Jaarverslag
Life & Pension
Nieuwsbrief
Digitale nieuwsbrief
Prepensioeringsdagen ■

‘Het besturen van een pensioenfonds is meer dan zorgen voor de administratie en het vermogen’, aldus Arie van Luijk, adjunct directeur van het fonds. ‘U als deelnemer goed informeren is voor ons net zo belangrijk. Over uw pensioen, maar ook over de gang van zaken bij uw fonds.’

‘Onze communicatie-aanpak ligt vast in een communicatieplan. Wat we doen gebeurt volgens de lijnen van dat plan en we kijken van tijd tot tijd kritisch naar de resultaten. We vinden het belangrijk u actief te benaderen rond gebeurtenissen die voor u en uw pensioen belangrijk zijn. In 2013 zijn we gestart met een digitale nieuwsbrief voor deelnemers en pensioengerechtigden die hun e-mailadres hebben opgegeven. Ook heeft ons magazine een nieuwe opmaak én een nieuwe naam gekregen: Life & Pension.’

‘Het lijkt erop dat nieuwe wetgeving het mogelijk gaat maken dat wij u steeds meer digitaal informeren. Dan kunnen wij u sneller en goedkoper van dienst zijn. Het kabinet wil de regels voor communicatie over pensioen aanpassen. Als het zover komt, zullen wij u daarover informeren.’ ■

Zo reageerde u in 2013 (meest gestelde vragen)

- 1** Wanneer wordt mijn pensioen uitbetaald?
Wij betalen uw pensioen elke maand rond de 23ste uit.
- 2** Wat houdt ruilen van partnerpensioen in?
Wanneer u met pensioen gaat, kunt u ervoor kiezen om het partnerpensioen dat u na 1 januari 2002 hebt opgebouwd, te ruilen voor een hoger ouderdomspensioen. Uw partner moet daar toestemming voor geven.
- 3** Wanneer krijg ik mijn Uniform Pensioenoverzicht?
Wij sturen u uw Uniform Pensioenoverzicht begin juli.
- 4** Hoe kan ik mij aanmelden voor de digitale nieuwsbrief?
Dat kan via de website: www.pensioenfondstno.nl.

Onze financiën in 2013

In 2013 verdiende het fonds € 13 miljoen op haar beleggingen. Dat is een rendement van 2,34%. Met name de aandelen droegen hieraan bij. Zij stegen 15,3% in waarde. Ook het rendement in private equity was met 9,7% goed te noemen.

Daar staat tegenover dat enkele andere beleggingscategorieën het minder goed deden. Zo werd op de beleggingen in het vastgoed een verlies geleden van 5,9%. Verder daalde de brede obligatieportefeuille met 1% en verloren de derivaten die worden aangehouden om de rentekarakteristieken van de pensioenverplichtingen na te bootsen, 2,2% aan waarde. Het belegd vermogen is eind 2013 uitgekomen op afgerond € 2,58 miljard.

De marktwaarde van de pensioenverplichtingen daalde in de overeenkomstige periode met iets meer dan € 0,1 miljard tot een niveau van circa € 2,34 miljard. Bovenstaande mutaties zorgden ervoor dat de dekkinggraad in 2013 kon herstellen van 104,8% eind 2012 naar 110,1% ultimo 2013. ■

Ontwikkeling regeling Extra Pensioen en TOP

	LifeCycle Mix	Eigen Verdeling	Vrije Keus
Defensief	5,94%	nvt	3,66%
Neutraal	6,65%	6,25%	1,19%
Offensief	7,98%	4,78%	0,33%
Gemiddeld	6,06%	5,00%	1,83%

Oproep!

Later goed pensioen? Nu zelf iets doen!

Maakt u zich ook wel eens zorgen over uw pensioen? Wijzigingen in wet- en regelgeving volgen elkaar in een snel tempo op. Het lijkt alsof het allemaal minder wordt.

Kan ik straks nog wel dezelfde leuke dingen doen als nu? Welke maatregelen zou ik nu kunnen nemen om daarvoor te zorgen? Hoe zit het nu eigenlijk in elkaar, hoe maak ik de juiste keuzes? En hoe word ik daarbij ondersteund? Kortom: niks doen is géén optie! Voor het Pensioenfondsbestuur is het daarnaast belangrijk om te weten in welk mate deelnemers en pensioengerechtigden bereid zijn om risico te lopen met het pensioenvermogen. Om

hier inzicht in te krijgen zullen deelnemers en pensioengerechtigden binnenkort worden verzocht via een enquête vragen in te vullen. De uitslag van deze enquête zal worden behandeld tijdens de onderstaande bijeenkomsten.

In september en oktober van dit jaar komt Pensioenfonds TNO op de locaties van TNO om uitleg te geven over uw pensioen en de consequenties van de wijzigingen in 2015 en daarna. Ook voor de pensioengerechtigden zal een aantal bijeenkomsten worden georganiseerd in de eTNO's regio's (Regio Oost, West en midden). U krijgt op een later moment hier voor een uitnodiging. Zorg dat u erbij

bent: uw pensioen is een belangrijke toekomstvoorziening! ■

We brengen pensioen nog dichter bij u. We bieden u de gelegenheid om direct vragen te stellen over deze belangrijke arbeidsvoorwaarde. Wij raden jong en oud aan minstens één keer per jaar naar zijn pensioensituatie te kijken. Zo kunt u als dat nodig is tijdig ingrijpen door bijvoorbeeld bij te sparen.

Kostijn van Gerven, directeur

Lage rente drijft koersen aandelen op

Sinds het einde van de kredietcrisis is de dekkinggraad weer gestegen. Nu is die zo'n 112%. Wij zijn heel voorzichtig geweest én de markten hebben meegeholpen.'

'We hebben de rente voor 55% afgedekt. Hoe meer je dat doet, hoe meer de beleggingen profiteren van een rentedaling. Het geeft ons fonds een wat lager risicoprofiel. Dat heeft ons geen windeieren gelegd. De rentes zijn in de afgelopen jaren immers alleen maar gedaald.'

'De hele lage rentes zijn medeverantwoordelijk voor de hoge aandelenkoersen. Staatspapier levert op dit moment weinig op; hooguit 1 of 2%, afhankelijk van de looptijd. Beleggers willen graag meer verdienen en zijn bereid extra risico te lopen op de aandelenmarkten.'

Economie weer lostrekken

'De rente is laag. Centrale banken doen er alles aan om de economieën weer vlot te trekken. Met name de Europese Centrale Bank houdt de rente het liefst zo laag mogelijk, in de hoop dat het geld zijn weg kan vinden naar de reële economie.'

'Het is de vraag hoe de financiële markten het de komende jaren gaan doen. Als de markt voor zakelijke waarden verder omhoog gaat en de rente weer gaat stijgen, dan kan de dekkinggraad verder stijgen.'

Een hogere rente heeft namelijk als voordeel dat de verplichtingen dalen, en dat is gunstig voor de dekkinggraad.'

'De waarde van onze beleggingen is nog nooit zo hoog geweest. Iets boven de € 2,7 miljard. Het is juist de lage rente die aan de andere kant de dekkinggraad drukt doordat de verplichtingen vanwege de lage rente nog nooit zo hoog zijn geweest.'

De markt moet zijn werk doen

'Het is het strategisch beleid voor de lange termijn, de verdeling over verschillende beleggingscategorieën, dat een hogere dekkinggraad moet opleveren. Ongeveer 25% van het vermogen zit in beursgenoteerde aandelen en ca. 60% in obligaties. Deze samenstelling is redelijk stabiel. Op jaarbasis brengen we wel veranderingen aan in de assetmix, afhankelijk van onze marktverwachtingen, maar dat gebeurt altijd binnen redelijke grenzen ten opzichte van ons strategisch beleid. De markt moet in principe zijn werk doen.'

'In 2014 hebben we twee externe adviseurs ingehuurd op gebied van private equity en vastgoed, om te assisteren op het gebied van

rapportage, selectie van nieuwe managers en monitoring. Private equity en vastgoed vormen samen meer dan 10% van het totale vermogen.'

'In 2015 komt er een nieuw Financieel Toetsingskader voor pensioenfonds. Verschillende aspecten van dit nieuwe kader zijn reeds bekend. We verwachten niet dat dit grote gevolgen gaat hebben voor het beleggingsbeleid.' ■

De kosten van het vermogensbeheer van Pensioenfonds TNO vindt u op p. 11 van het jaarverslag.

'We berekenen de kosten van het vermogensbeheer zo transparant en zo goed mogelijk. Steeds vaker zie je lijstjes van hoe duur een bepaald fonds is. Je kunt heel goedkoop beleggen, maar je moet de kosten wel zien in relatie tot rendement en risico.'

Van de Deelnemersraad

Per 1 juli 2014 beëindigt de Deelnemersraad haar werkzaamheden. Dit geldt trouwens ook voor het Verantwoordingsorgaan. In het kader van de nieuwe pensioenwet zullen beide organen op 1 juli a.s. vervangen worden door een Verantwoordingsorgaan 'nieuwe stijl'. In eerdere edities van de Pensioenkrant (Life & Pension) is hierover al het een en ander gemeld. De procedure, die leidt tot bemensing van het nieuwe orgaan, is inmiddels gaande.

De Deelnemersraad, die in april 2008 haar werkzaamheden begon, werd een half jaar later geconfronteerd met een uit de VS overgewaaid bankencrisis, die later overging in de Eurocrisis. Zowel banken als overheden bleken hun hand overspeeld te hebben door veel te grote risico's te hebben genomen. Oplossing van de problemen zal nog een lange tijd vergen. Overheden zijn overgegaan tot forse bezuinigingen en centrale banken proberen de rente naar een zo laag mogelijk niveau te krijgen, waardoor overheden hun schulden met goedkoop geld kunnen financieren. Omdat verplichtingen van pensioenfondsen berekend worden op basis van de marktrente zijn ook pensioenfondsen door de lage rente in zwaar weer terechtgekomen. Herstelplannen met kans op korting van pensioenaanspraken en afzien van toeslagen (indexatie) moesten worden opgesteld. Al bijna 6 jaar zijn de politiek

en toezichhoudende instanties (DNB, AFM) in samenspraak met de sector bezig om het pensioenstelsel meer robuust te maken tegen schokken op de financiële markten. Verwacht wordt dat de laatste stappen einde dit jaar zullen worden gezet.

De Deelnemersraad heeft tijdens haar bestaan een kleine 40 adviezen uitgebracht. Veel van deze adviezen hadden betrekking op jaarlijkse evenementen, zoals het Jaarverslag, de ABTN en het Jaarplan. Een belangrijk advies had echter betrekking op het veranderingsproces dat is ingezet. Hierbij wordt gerefereerd aan de keuze voor een nieuwe governance structuur. De bestuursvorm blijft paritair, doch Deelnemersraad en Verantwoordingsorgaan verdwijnen. Inspraak zal per 1 juli 2014 vanuit een nieuw Verantwoordingsorgaan gestalte gaan krijgen, dat overigens minder krijgt te adviseren

doch meer het gevoerde beleid zal gaan toetsen. Een ander belangrijk advies had betrekking op de uitbesteding van de pensioenuitvoering aan AZL N.V. te Heerlen. Dat is vooral besloten om de continuïteit van het fonds beter te kunnen waarborgen.

Een punt van voortdurende aandacht voor de Deelnemersraad is het kostenaspect geweest. Hierbij gaat het om kosten van de pensioenuitvoering en die van het vermogensbeheer. Beide kostenposten zijn vergelijkbaar met die van pensioenfondsen van vergelijkbare omvang, maar liggen boven die van de grote fondsen als ABP en PFZW. De uitvoeringskosten bij ons fonds liggen op ca. € 310,- per deelnemer, terwijl die bij ABP en PFZW aanzienlijk lager liggen. Dit is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan de schaalgrootte. De kosten voor het vermogensbeheer (excl. transactiekosten) liggen bij ons fonds op ca. 0,75%. Vergelijkbare cijfers van ABP en PFZW zijn 0,75% en 0,61%. Interpretatie hiervan is lastiger, omdat vermogensbeheerkosten vaak gekoppeld zijn aan type product en bijbehorend rendement. Nu het niet meer vanzelfsprekend is dat op het belegde vermogen hoge rendementen worden behaald, zal de aandacht ook moeten uitgaan naar beheersing en zo mogelijk verlaging van de kosten, zonder daarbij de kwaliteit van de dienstverlening uit het oog te verliezen. Voor het nieuwe Verantwoordingsorgaan ligt hier zeker een uitdagende taak in het verschiet. ■

*P.J. Brandenburg,
secretaris Deelnemersraad*

Uitslag verkiezingen Verantwoordingsorgaan

Pensioen leeft onder deelnemers TNO

Per 1 juli is formeel het nieuwe bestuursmodel in werking getreden met als belangrijk sluitstuk het instellen van een nieuw Verantwoordingsorgaan. Maar liefst zes pensioengerechtigden en zeven werknemers stelden zich kandidaat voor drie vacatures per geleding. Dat betekende dat er verkiezingen werden georganiseerd. Van de ruim 8.000 stemgerechtigden brachten afgelopen maand circa 2.200 actieven

en gepensioneerde deelnemers hun stem uit. Dat is een opkomstpercentage van bijna 28%.

Wij bedanken alle kandidaten voor de tijd en energie die ze in hun kandidaatstelling hebben gestoken. Ook de stemmers verdienen een bedankje: zonder uw stem geen Verantwoordingsorgaan. ■

'Ik ben trots dat zich voor beide geledingen veel kandidaten beschikbaar hebben gesteld. En ik ben trots dat de verkiezingen een hoog opkomstpercentage hebben gehad. Het aantal kandidaten en het hoge opkomstpercentage zijn voor mij een teken dat pensioen leeft onder onze deelnemers.'

Kostijn van Gerven, directeur

Verkiezingsuitslag

Het Verantwoordingsorgaan bestaat uit 9 personen: drie deelnemersleden, drie pensioengerechtigdenleden en drie werkgeversleden. De actieve deelnemers en de pensioengerechtigde deelnemers zijn benoemd op basis van de verkiezingen. De werkgeversleden zijn door de werkgever benoemd.

Actieve deelnemers

mevrouw W.H. Schipper-van Dijk
mevrouw ir. M. van Dort
de heer K.W. Bouman

Pensioengerechtigde deelnemers

de heer ir. P.J. Brandenburg
de heer dr. J.P.M. Jore
de heer ir. A.C.G. van Strien

Werkgever

mevrouw mr. M.I.I. Miener
(benoemd door TNO)
de heer C.J.O.M. van Strien
(benoemd door TNO)
de heer S. Brinkmann
(benoemd door Marin) ■

Zit het tegen? Sociaal Personeelsfonds TNO helpt!

Een ongeluk zit in een klein hoekje. Soms zit het in het leven tegen, dat kan iedereen overkomen.

Het Sociaal Personeelsfonds TNO ondersteunt collega's, oud-collega's of gepensioneerden die door sociale of medische omstandigheden in financiële moeilijkheden raken.

U kunt hierbij denken aan geestelijke en/of lichamelijke handicaps, echtscheidingen, schulden, sterfgevallen of onverwachte (medische) kosten. De afgelopen vijftig jaar heeft het Sociaal Personeelsfonds TNO veel (oud-)collega's op de been en aan het werk gehouden. We doen dit door het verstrekken van renteloze leningen of schenkingen en het faciliteren van vakanties voor wie dat urgent maar niet betaalbaar is.

Schulden overnemen

Het Sociaal Personeelsfonds TNO kan uw schulden overnemen, renteloos of tegen een lage rente. Daardoor betaalt u niet alleen minder rente, maar lost u ook echt af.

Op vakantie

Als vakantie om sociale of medische redenen gewenst, maar financieel niet haalbaar is, kan het fonds onder-

steuning bieden. U kunt een aanvraag doen voor een financiële bijdrage aan een door uzelf te kiezen vakantie.

Budgetcoach

Een budgetcoach begeleidt u bij het krijgen van overzicht en inzicht in uw financiële huishouding door een budgetoverzicht en een goed opgezette administratie. Ook hierin kan het fonds ondersteuning bieden.

Word lid!

Nog geen lid? Een lidmaatschap kost slechts 50 cent per maand. Help nu een ander en word zelf geholpen als dat ooit nodig is.

Meer informatie

Hebt u andere vragen, wilt u lid worden of wilt u een aanvraag doen voor financiële hulp, neem dan contact op met Constant Gevers Deynoot, secretaris. Hij is per e-mail bereikbaar op: constant.geversdeynoot@tno.nl of per post op:
TNO Sociaal Personeelsfonds,
Postbus 6098, 2600 JA Delft ■

Overleden pensioengerechtigden

Naam	Woonplaats	Leeftijd	Naam	Woonplaats	Leeftijd
augustus 2013					
J.J. Schalkwijk	St. Nikolah Im Sausal Oostenrijk	74	mw. E. de Vries-Ho-Meau-Long	Lelystad	82
december 2013					
E.O. Weytingh	Rotterdam	74	J. Drost	Voorthuizen	84
mw. H.W.J. Venekamp	Burgh Haamstede	98	mw. D.C. Bartlema-van Loo	Doetinchem	92
F. van Zoest	Leens	77	mw. P. van den Eijk-Deinema	Nootdorp	93
P.L. Groeneweg	Zoeterwoude	65	mw. G.J. van Thienen	Utrecht	91
L. van der Ent	Nijmegen	67	mw. J.G. van Deijl-Rinkel	Utrecht	87
mw. C.U.M. Bruhn	Grosshansdorf, Duitsland	92	A.J. Bookelmann	Ede	72
P.J. van Duin	Noordwijk	83	J. Noordam	Zetten	83
R.H. von Poppe	Rhenen	84	W.T.M. Ooijendijk	Zoeterwoude	68
mw. M.W. Jager-Eveleens	Zeewolde	92	J.H. Visser	Zeist	81
mw. M. van der Kooij-Doornkamp	Utrecht	90	M.C. van den Ende	Zierikzee	75
C.P. Smits	Rijswijk	75	mw. T.M.W. Maat-Gal	Delft	89
W.J. Klopper	Doorn	88	mw. H.I. Nobbe-Rommel	Krimpen Ad IJssel	93
H. Zoete	De Steeg	81	N. van Buuren	's-Gravenhage	82
januari					
J.A. Wanders	Apeldoorn	76	H.S. van der Velde	Wedde	76
mw. L.M. Varekamp	Delft	86	mw. C. van Lavieren-Hooijkaas	Loon Op Zand	93
mw. C.M. Banga-Verkade	Rotterdam	91	mw. J. de Vos-van Welsem	Haarlem	80
mw. E.A. Slager	Breskens	81	H.J.J. de Bruijn	Pijnacker	71
mw. P.J. Kamphuis-Hess	Oegstgeest	84	april		
P.D. Steijaert	Maasland	79	mw. W. Becht-Bakker	Berlicum	91
J.J. Tjepkema	Almelo	92	J.A. de Roo	Ede	90
mw E.O.M. Stuijt-van Ryckevorsel van Kessel	's-Gravenhage	90	mw. J.M. Lever-Lagerweij	Amsterdam	91
L.J. den Boer	's-Gravenhage	70	G.A. Schoonbeek	's-Gravenhage	83
J.C. Garnier	Elst	95	M. Buth	's-Gravenhage	77
mw. C.H. Sonneveld	Apeldoorn	81	mw. E.H.M. Ris-Kosters	Haren	93
mw. A. Nienhuis-Blijleven	Delft	89	mw. F.C. Tijssen-Bruinsma	Sneek	95
H. van Dijk	Colmschate	87	A.L.G. van Valkenburg	Dronten	73
A.H. van Rijt	Delft	87	mw. R.M. Schutte-Pisano	Zeist	83
mw. M.E. Herfst-Frijdal	Vogelenzang	91	mw. M.E. de Vreede-Meijer	Rijswijk	80
februari					
H.J.F. Hubert	Coevorden	75	M.W. Koster	Kats	69
mw. A.L. Goedhart-Boots	Alkmaar	76	mw. P.P. van der Hoek-Berghuis	Rijswijk	101
mw. M.I. Ronkes-Guda	's-Gravenhage	89	W.J. van der Hoek	Delft	87
mw. T.P.J. Tinbergen-Frensdorf	Glimmen	92	G. van der Klooster	Maasland	87
mw. A. Oldenboom	Duiven	92	L.P. van den Engel	Zoetermeer	85
H.E. Warbroek	Bennekom	67	M. Kuipers	Groningen	90
J.G. Sandberg	'T Harde	76	A.M. van Oosten	Maassluis	70
J. Blok	Badhoevedorp	89	W. van den Heuvel	Barneveld	89
mw. B.C. Meiboom	Rijswijk	78	mei		
J. Kreeftenberg	Huissen	95	R. Vis	's-Gravenhage	72
mw. A. Bos-Meijers	Westerbork	89	mw. A.M. Mathlener-Bliemert	Bossschenhoofd	97
G. Heitmeijer	Ede	87	W. Nieuwenhuizen	Bunnik	71
E.F. Warmerdam	Vogelenzang	71	mw. P.M.J. de Rooij-van Berkel	Eindhoven	86
mw. C.M.J. Willemsens-van Drogenbroek	Utrecht	83	N. Beekhuis	Maassluis	74
mw. J.M. Visser-van der Laan	Ermelo	93	mw. J.C.G. de Lange	Leiden	86
mw. E. Wiarda-Buijze	Arnhem	83	A.J. van Bommel	Nieuwegein	89
mw. W.G. Smeding	Zaandam	92	L. van IJperen	Apeldoorn	74
mw. B.M. Meijer-Blaauw	Delft	90	P. van Zweden	's-Gravenhage	82
mw. W. Döll-Pennings	Wateringen	80	mw. H.A.T. de Pagter	Leiden	80
maart					
M.C. van Scheijndel	Den Hoorn	82	H.G.M. Bennis	's Hertogenbosch	76
H. van Diggele	Warmond	82	J. Postma	Delft	88
mw. J.P. Kim-Rosmolen	Wageningen	81	C.J.E. Vendelmans	Vught	78
M.W. van Batenburg	Noordwijk	94	R. Linschoten	Zeist	92
mw. W. de Graaff-de Koff	Rijswijk	86	A.J. Kamp	Papendrecht	86
juni					
			mw. T.N. Faasen-Stolp	Doorn	85
			mw. L. van der Vlist	Delft	86
			mw. A. van der Heul-Heiligers	Delft	92
			mw. G. Weeda	Leidschendam	87

Kort nieuws

Betrokken

Hij ging pas na zijn 65e met pensioen en heeft nu nog twee functies bij TNO. Kees Ekkers vertelt op pagina 4 en 5.

Terugblik

Weten wat er vorig jaar allemaal gebeurd is rond uw pensioen? Lees het in het verkort jaarverslag 2013 op pagina's 7 t/m 11.

Risicoprofiel

Hoe ontwikkel je als pensioenfonds een lager risicoprofiel? Hans Groenewegen, sr. vermogensbeheerder legt het uit op pagina 12.

Boekenbon verdienen?

In de vorige editie van Life & Pension stelden we het nieuwe Pensioenfonds TNO-karakter aan u voor. U bent hem inmiddels al vaker tegengekomen in de nieuwsbrief. We vroegen u om een originele naam te verzinnen voor dit karakter, die past bij Pensioenfonds TNO. Die oproep is wellicht aan uw aandacht ontschoten, want er kwamen geen reacties. Daarom proberen we het nog een keer. We kunnen ons niet voorstellen dat er bij ons Pensioenfonds geen creatieve breinen zijn! Uw reacties zijn welkom tot 1 september. De origineelste inzending wordt beloond met een boekenbon. Stuur uw suggestie naar: info@sp.tno.nl.

Salarismaatregel blijft op nul

De OR van TNO heeft het voorstel voor de arbeidsvoorwaarden 2014 afgewezen, nadat ze hierover de werknemers had geraadpleegd. In dit voorstel was de algemene salarismaatregel op nul gesteld. Ondanks de afwijzing van het voorstel, blijft die maatregel op nul staan.

65 jaar Gezondheidsonderzoek: geen eTNOs-activiteiten

Het plan van het Bestuur om een bijeenkomst te organiseren en een boek samen te stellen over 65 jaar gezondheidsonderzoek bij TNO in 2014 gaat niet door. In de Life & Pension van januari en in eTNOs Berichten van maart hebben we een oproep geplaatst om de belangstelling hiervoor te peilen. Hierop is wel door enkele mensen gereageerd, maar het aantal was zo gering dat we tot onze spijt hebben moeten besluiten om hier niet mee door te gaan.

Namens de eTNOs Werkgroep Geschiedenis,
Johan van Veen

Drie bestuursvacatures Pensioenfonds TNO ingevuld

U las in de nieuwsbrief van april dat er voor het pensioenfondsbestuur geen verkiezingen nodig waren. Drie van de vier vacatures zijn ingevuld. Bij de werknemers blijft nog één plek open. Vanuit de werkgevers is mevrouw mr. drs. F. Marring RA benoemd. De heer drs. J.T. Ruijgrok MBA is benoemd bij de pensioengerechtigden en de heer dr. F. Phillipson RTD is herbenoemd bij de werknemers. We wensen de nieuwe bestuursleden veel succes! In een volgende editie van Life & Pension komen ze uitgebreider aan het woord.

Gewijzigde bedragen AOW en Anw

Per 1 juli 2014 zijn de bedragen voor AOW en Anw gewijzigd.

AOW inclusief vakantieuitkering, exclusief KOPtoeslag

Gehuwd/samenwonend	€ 9.460,44
Ongehuwd	€ 13.808,40
Ongehuwd met kind <18	€ 17.533,44

Anw

Nabestaanden zonder kinderen <18	€ 14.598,24
Nabestaanden met minimaal 1 kind <18	€ 18.232,44
Ongehuwd met kind <18	€ 17.533,44
Wezenuitkering tot 10 jaar	€ 4.671,36
Wezenuitkering van 10 tot 16 jaar	€ 7.007,04
Wezenuitkering van 16 tot 27 jaar	€ 9.342,96

Stichting Pensioenfonds TNO
Laan van Zuid Hoorn 165
2289 DD Rijswijk
Postbus 7018
2280 KA Rijswijk

Telefoon: 070 4138602
Telefax: 070 4138620
E-mail: info@sp.tno.nl
Website: www.pensioenfondstno.nl
Pensioenuitvoering AZL N.V.